

AHISKA TÜRKLERİNİN KÜLTÜRÜ GELENEKLERİ VE İNAÇLARI

Buse GEGEOĞLU*

Ahıska bölgesi,Türkiye'nin kuzeydoğusunda Ardahan ilimizle sınır teşkil eden,Gürcistan toprakları içinde yer alan çok eski bir Türk yurdudur. Doğu Anadolu ağzlarına yakın bir Türkçeyle konuşan ve kendini Osmanlı Türkü olarak tanımlayan bu topluluk "Gürcüoğulları " veya "Mesketler" gibi Türklükle ve tarihi gerçeklerle bağdaşmayan yakıştırmalarını kabul etmezler.

Ahıska Türklerinin ailelerinden ve geleneklerinden bahsederseniz:Ahıska ailesi ataerkil yapıya sahiptir. Kadına da söz hakkı tanınır, fakat son sözü ailenin reisi erkek söyler. Kalabalık ailelerde yaşça büyük olan erkeğin sözü geçerlidir. Onun izni olmadan veya ona danışılmadan hiçbir iş yapılmaz, hiçbir şeye karar verilmez. Oğul torun sahibi olmuş olsa bile evde babasının koyduğu kurallar geçerlidir.Aile içerisinde yaşa ve cinsiyete göre iş dağılımı yapılır. Kimi zaman yaşlı, genç veya kadın erkek farkı gözetmeden ortaklaşa yapılan işler de vardır. Ahıska ailesinde büyüklere karşı saygılı olmak çok önemlidir. Oğul evlendikten sonra anne ve babasıyla aynı evi paylaşıyorsa onlar uyumadan uyumaz. Büyüklerin yanında bacak bacak üstüne atılmaz, sigara veya içki içilmez. Onlar içeriye girdikleri zaman ayağa kalkılır. Masanın başköşesinde erkek oturur, ilk önce ona yemek çıkarılır. O, yemeğe başlamadan kimse elini sofraya uzatmaz. Aynı hiyerarşi kadınlar için de geçerlidir: Evde hangi yemeğin pişeceğine kayınvalide karar verir.Uygulamayı ise 'elkızı' olarak da tabir edilen gelin yapar. Çok yaygın olmasa da bazı ailelerde gelin kaynatasının ayaklarını yıkar. Azerbaycan'da, özellikle kırsal kesimlerde yaşayan bazı toplumlarda aynı gelenek sürdürülmektedir. Aile büyükleri vefat ettikten sonra evin büyük erkek çocuğu söz sahibi olur. Amcaya baba gözüyle bakılır.Bu sefer de ona danışılmadan karar alınmaz. Büyük eltinin de konumu farklıdır. Sadece kadınlar değil, ailenin yaşça küçük olan diğer erkekleri de onu önemserler ve sayarlar. Son döneme kadar yeni doğan bebeğin ismini aile büyükleri koyardı. Ahıskalı Türklerin değişmeyen bazı kuralları vardır. Yeni gelin büyüklerle özellikle de erkeklerle konuşmaz. Yaşça büyük olan akrabalarla da konuşulmaz.'Gelinluhetmah' (gelinlik etmek) olarak tabir edilen bu davranış biçimi kişilerin konumu, kültürel bakış açısı, yetiştiği ortam ne olursa olsun uyulması gereken en önemli kuraldır. Bu eylem bazen yıllarca uygulanır. Aile büyükleri izin verdikten sonra gelin onlarla sözlü iletişim kurmaya başlar. Karşılığında 'yüz görümlüğü' denilen hediye verilir. Aile büyüklerine ve değer verilen yakınlarla karşı uygulanan bir diğer eylem de 'temenni almaktır'. 'Taze' gelin ellerini çapraz biçimde göğsüne koyarak başını eğer ve el öper.

Ahıska Türklerinin bazı inançları:Yanan odunun üzerine su dökülmez.Akşamleyin ev dışarıya değil, ocağa doğru süpürülür ki, bereketi gitmesin. Kesilen tırnak yere değil, ateşe atılır. Kurban eti kediye veya köpeğe verilmez; su temiz bir yere dökülür.Kırk günlük bebek olan eve et getirilmez. Çünkübebeğin boynu tutmaz. Nazar değmemesi için evin giriş kapısına göz diken veya üzerlik asılır. Yere düşen bir tahıl tanesi belki rızık ondadır diyerekten alınır. Ekmek tek elle kesilmez. Yılbaşında eve ilk gelenin oturduğu yere tahıl, şeker dökülür ve

*Trakya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler İkinci Sınıf Öğrencisi

sınanır; yıl bereketli geçerse o kişi uğurludur demektir. Yeni doğan bebeği kötü gözlerden korumak için alına kömür sürülür. Al karısından ve kötülüklerden korunmak için yakaya iğne takılır. Akşam ezanından sonra evden tuz verilmez. Hava karardıktan sonra birine süt verilirse kibrit yakılır ve içine atılır.

Nazardan korunmak için üzerlik yakılır ve dumanı evin içine verilir. Külü de temiz bir yere dökülür. Yolda birisi omzunun üzerinden bakarsa nazarı değer. Köpek uluması ve baykuş ötmesi hayır sayılmaz. O evden cenaze çıkar. Yeni doğum yapan annenin ve bebeğinin yatağına demir, bıçak ve ekmek konulur. Bebeği süttten doymadan keser ve tekrar emzirirsen gözü keskin olur, herkese nazar değdirir. Hamileyken aşerdiğin bir şeyi yemezsen bebeğın sakat doğar. Kırk tane taşa veya anahtara dua okunur, suda kaynatılır, bebek ve anne bu suyla yıkanır. İlk dişini çıkaran bebeğın başından patlamış mısır dökülür. Bebek doğduktan kırk gün sonra merasim yapılır. Her şeyin eksiksiz olmasına dikkat edilir. Nine ve dede bebeğın ilk kez konacağı beşiğın etrafına çocuklarını toplar. Onlara evde hazırlanan tatlılardan dağıtılır, hediye verilir. Çocuğın ileride daha güçlü olması için onu beşiğine erkek çocuğı götürür. Nişan günü erkekler kibrit yakar, gelinin avucuna koyar. Gelinin kibriti atması saygısızlık olarak algılanır. Ekşi hamur balla karıştırılır ve gelinin eline sürülür ki, bereketli olsun. Pamuk sütle ıslatılır ve gelinin başına konur ki, geldiğı eve bereket getirsin. Tatlı dilli olması için bacadan gelinin başına şeker dökülür. Gelinin başındaki tacı alan kaynana üzerine oturur. Cenaze çıkan evde üç gün et pişmez. Ölen kişının çamaşırları üç gün sonra yıkanır ve suyu temiz bir yere dökülür.

Müslüman Sünni inancına sahip Ahıska Türkleri Ramazan ve Kurban Bayramlarına çok önem verirler. Bayram namazlarından sonra ilk iş olarak yaşlılar ziyaret edilir. Bu ziyaretler sadece akrabalara yapılmaz. Hiçbir yaşlı veya hasta unutulmaz. Ahıska Türkleri buldukları her coğrafyada bu geleneğe sadık kalmışlar. Belki de yaşanan göçler, ayrılıklar bu insanları birbirine bu kadar bağılı kılmıştır. Bayram öncesinden hazırlıklar yapılır. Pişirilen hamur işleri masaya veya aynı işlevi gören 'feşhun'un üzerindenizilir, gelen misafirlere ikram edilir. Ocak ayının 13'de 'Tazayıl' (yeni yıl) kutlanır. Eğlenceler düzenlenir, çocuklara hediyeler dağıtılır. Nevruz Bayramı bu toplum tarafından pek coşkuyla kutlanmaz. Nevruz, 'Ecem' diye tanımladıkları Azerbaycan Türklerine özgü bayrammış gibi algılanır. Oysaki Orta Asya'da ve Kafkasya'da yaşayan Türkler bu günü toprağın uyanışı, baharın gelişi olarak kutluyorlar.